

**ISTORINIAI DUOMENYS APIE XVIII A. PALAIDOJIMUS NESVYŽIAUS DIEVO KŪNO
BAŽNYČIOJE**

ATASKAITA

MARTYNAS JAKULIS

VILNIUS 2017

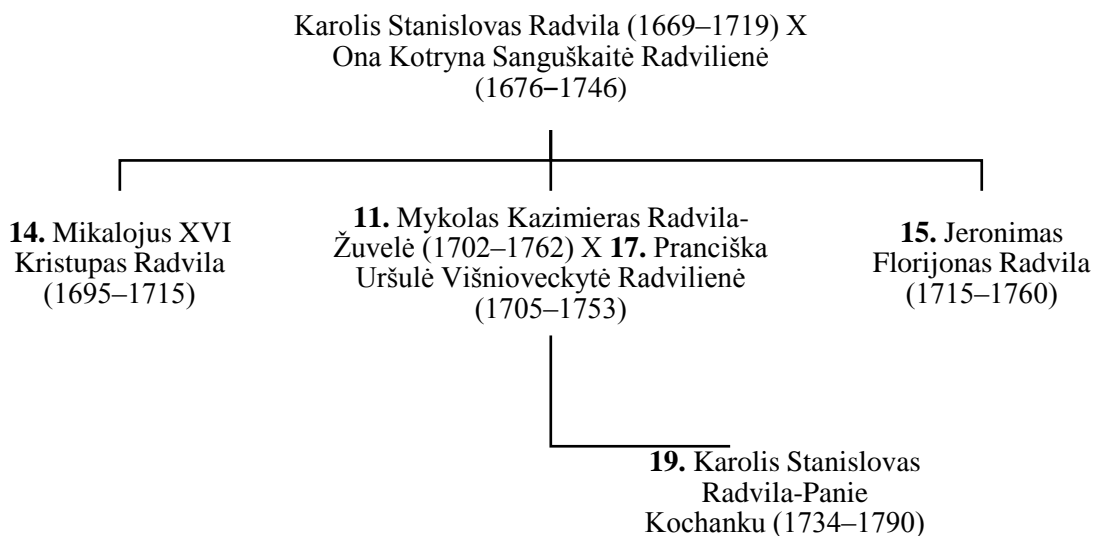
Turinys

Įvadas.....	3
Šaltiniai.....	4
Atvejai	6
Nr. 11. Mykolas Kazimieras Radvila-Žuvelė.....	6
Nr. 14. Mikalojus XVI Kristupas Radvila.....	8
Nr. 15. Jeronimas Florijonas Radvila.....	8
Nr. 17. Pranciška Uršulė Višnioveckytė Radvilienė	10
Nr. 19. Karolis Stanislovas Radvila-Panie Kochanku.....	11
Duomenys apie kriptos pertvarkymą ir kitus palaidojimus.....	12
Rezultatai	13
Šaltiniai ir literatūra.....	14

Ivadas

2017 m. birželio mėnesį vykdytų tyrimų metu buvo atverti ir ištyrinėti šeši sarkofagai. Penki iš jų buvo susieti su žinomais individualiais, tuo tarpu šeštajame sarkofage (Nr. 6) tik numanomai buvo Mikalojaus Kristupo Radvilos-Našlaitėlio bendražygio Andriejaus Skorulskio (†1637) palaikai (visai kito laikotarpio radiniai sarkofage leido įtikinamai atimesti šią versiją). Taigi renkant istorinius duomenis, buvo susikoncentruota į penkis individus, susijusius įvairiais giminystės ryšiais (žr. žemiau pateikiamą genealoginę schemą):

1. Mykolą Kazimierą Radvilą-Žuvelą (sarkofagas Nr. 11),
2. Mikalojų XVI Kristupą Radvilą (Nr. 14),
3. Jeronimą Florijoną Radvilą (Nr. 15),
4. Prancišką Uršulę Višnioveckytę Radvilienę (Nr. 17),
5. Karolį Stanislovą Radvilą-Panie Kochanku (Nr. 19).

Tyrimo metu siekta surinkti kiek įmanoma daugiau duomenų apie tirtų individų persirgtas ligas, patirtas traumas, palaidojimo aplinkybes, asmeninį pamaldumą ir kitus aspektus, kurie leistų argumentuotai pagrįsti sąsajas tarp palaikų ir konkretaus individo. Tolesniame ataskaitos tekste duomenys bus sistemaiškai pateikiami anketos forma, susitelkiant į keletą pagrindinių punktų:

- a. Gimimo ir mirties datos, nugyventas amžius.

- b. Žinios apie sveikatą: 1. persirgtos ligos, 2. patirtos traumos, 3. kiti duomenys apie individo sveikatos būklę.
- c. Mirties priežastis.
- d. Varia (palaidojimo aplinkybės, apdovanojimai, asmeninio pamaldumo bruožai ir kiti duomenys, kurie gali būti naudingi vertinant įkapes).

Ataskaitoje šaltinių citatos išverčiamos, tačiau skliaustuose pridedama ir citata originalo kalba. Nuorodos į šaltinius pateikiamos išnašose puslapio apačioje.

Šaltiniai

Nesvyžiaus Radvilų sveikatos problematika jau yra tyrinėta lenkų istoriko Krzysztofo Zubos¹. Vis dėlto daugiausiai dėmesio autorius skyrė M. K. Radvilai-Žuvelei, apie kurį daugiausiai žinoma tiek dėl jo padėties giminėje, tiek dėl, galima teigti, beprecedentiškai išsamių šaltinių. Iš šių straipsnių sužinome pagrindinius duomenis apie Mykolo Kazimiero sveikatos problemas, kurias jis dažnai pats išsamiai aprašydavo savo dienoraštyje (apie šį šaltinį žr. žemiau). Tuo tarpu apie jo šeimos narių sveikatos būklę žinoma kur kas mažiau. Taigi, siekiant įvykdyti išsikeltus tyrimo uždavinius, buvo būtina gilintis į įvairaus pobūdžio nepublikuotus šaltinius, saugomus Vyriausiojo senųjų aktų archyvo (Archiwum Główne Akt Dawnych, toliau – AGAD) Radvilų archyvo Varšuvoje (Archiwum Warszawskie Radziwiłłów, toliau – AR) fonde. Juos galima skirti į kelias grupes.

A. Dienoraščiai

Tokio pobūdžio tyrimams itin didelę reikšmę turi dienoraščiai, kurie, nors dažniausiai skirti viešam skaitymui, vis dėlto atskleidžia daugybę smulkių ir kartais netgi labai intymių detalių apie individo kasdienybę, taigi ir sveikatą. Šio tyrimo kontekste aktualiausi buvo trys dienoraščiai.

1. Pirmiausiai tai Karolio Stanislovo Radvilos (1669–1719), Mikalojaus XVI Kristupo, Mykolo Kazimiero ir Jeronimo Florijono tėvo, dienoraštis². Šis šaltinis būtų pasitarnavęs siekiant išsiaiškinti

---

¹ Zuba K., „Chirurdzy, felczery i cyrulicy w dobrach Radziwiłłów linii nieświeskiej w XVIII w.“, *Medycyna Nowożytna*, t. 6, nr. 1, 1999, s. 77–104; idem, „O tym jak „Rybeńkę” leczono: kuracje i zabiegi medyczne Michała Kazimierza Radziwiłła (1702–1762)”, *Medycyna Nowożytna*, t. 8, nr. 1, 2001, s. 89–110; idem, „Michał Kazimierz Radziwiłł (1702–1762) – portret psychofizyczny”, *Medycyna Nowożytna*, t. 9, nr. 1, 2002, s. 53–84.

² AGAD. AR, dz. VI, nr. II 79.

Mikalojaus Kristupo mirties aplinkybes, taip pat Mykolo Kazimiero ir Jeronimo Florijono vaikystėje persirgtas ligas. Vis dėlto, nors šiuo šaltiniu dar naudojosi (nors ir nelabai plačiai) K. Zuba, šiuo metu dėl prastos fizinės būklės jis jau nebeišduodamas skaitytojams. Neabejotinai reikšmės būtų turėjęs ir Karolio Stanislovo žmonos Onos Kotrynos Sanguškaitės Radvilienės dienoraštis, kuris, deja, apskritai neišliko³.

2. Daugiausiai duomenų apie tiriamų individų sveikatos būklę suteikia daugiau nei 2000 puslapių apimanti Mykolo Kazimiero dienoraščio, rašyto kone visą gyvenimą, kopija⁴ (originalas⁵ neprieinamas dėl blogos fizinės būklės). Šiame šaltinyje užfiksuota daug reikšmingų ne tik apie „Žuvelės“, bet ir apie jo šeimos narių sveikatą, taip pat jų dvasinį gyvenimą, kriptos pertvarkymą ir kitus dalykus, kurie gali būti reikšmingi tyrinėjant palaidojimus.

3. Šiek tiek duomenų teikia ir Jeronimo Florijono nepilnus dvejus metus (1749–1750) rašytas dienoraštis⁶.

B. Išrašai iš mirties metrikų knygų

Mirties metrikuose, kurie anuomet funkcionavo tarsi mirties liudijimai, dažniausiai fiksuotas tik pats mirties faktas. Pavyzdžiui, tik tiek duomenų pateikta išrašuose apie Mykolo Kazimiero⁷ ar Jeronimo Florijono⁸ mirtį. Vis dėlto Karolio Stanislovo-Panie Kochanku⁹ mirties metrikų išrašė (*akt zgonu*) aptariama ir sveikatos būklė prieš mirtį.

C. Laiškai

Tyrimo metu buvo peržiūrėti ir Karolio Stanislovo¹⁰ bei Mykolo Kazimiero¹¹ laiškai, kuriuose esama užuominų apie jų ir jų šeimos narių sveikatos būklę. Taip pat peržiūrėtas ir skirtingų Radvilų susirašinėjimas su jiems dirbusiais gydytojais Johannu Michaeliu Plentzu¹², Vogelsu¹³ ir neidentifikuotu

---

³ Karkucińska W., *Anna z Sanguszków Radziwiłłowa (1676–1746): Działalność gospodarcza i mecenat*, Warszawa, 2000, s. 34.

⁴ AGAD. AR, dz. VI, nr. II 80 a.

⁵ Ibid., nr. II 80.

⁶ Ibid., nr. II 81.

⁷ AGAD. AR, dz. XI, nr. 144, p. 123.

⁸ Ibid., nr. 139, p. 93.

⁹ Ibid., nr. 170, p. 282.

¹⁰ AGAD. AR, dz. IV, nr. 234–239.

¹¹ AGAD. AR, dz. IV, nr. 378–381, 396, 441, 450–451, 468–470.

¹² AGAD. AR, dz. V, nr. 11859.

¹³ Ibid., nr. 16890.

Pranciškos Uršulės gydytoju¹⁴, kuriuose, nors ir atskleidžiama įdomių (iš medicinos istorijos perspektyvos) detalių apie ligas ir gydymąsi, vis dėlto nebuvo daug tyrimui reikšmingos informacijos.

Atvejai

Nr. 11. Mykolas Kazimieras Radvila-Žuvelė

A. 1702 m. birželio 13 d. – 1762 m. gegužės 22 d., **59 metai**.

B. I. Dienoraštyje (ypač paskutiniaisiais gyvenimo dešimtmečiais) gausu nusiskundimų įvairiais negalavimais nuo paprasčiausio galvos skausmo, aukšto spaudimo (*parcia*), įvairių rūšių „karštinių“ (*febris*) iki hemorojaus. Šių ligų ir negalavimų gydymui būdavo taikomi XVIII a. įprasti gydymo metodai, kaip kad kraujo nuleidimas (tiek iš rankų, tiek iš kojų), dėlės, įvairūs vaistai (įvardijami tik apibendrinančiu terminu *lekarstwo*) ir kt. Likus mažiau nei pusmečiui iki mirties, 1761 m. gruodžio 18 d., Mykolas Kazimieras dienoraštyje rašė: „Iš Dievo malonės pradėjau atsigauti, ta mano liga vadinasi **cholera morbus** [virškinamojo trakto liga, nesietina su cholera kaip infekcine liga]

ir yra labai pavojinga (*Do siebie z łaski Bożey przychodzić poczołem, ta choroba moja nazywa się cholera morbus y jest barzo niebezpieczna*)¹⁵. Tai, matyt, dėsninga, kadangi „Žuvelė” dažnai skųsdavosi ir skrandžio (kartais net labai dideliais¹⁶) skausmais. Vis dėlto antropologiniams tyrimams daugiau reikšmės gali turėti duomenys apie du sveikatos sutrikimus, kurie galėjo palikti pėdsakus, pastebimus ir palaikuose.

I. Nuo 1744 m. padažnėja nusiskundimų dėl **inkstų akmenų** keliamų skausmų. Pavyzdžiui, 1744 m. birželio 17 d. su šlapimu pasišalino trys akmenys¹⁷. 1749 m. birželio 21 d. pasišalino akmuo „dydžio kaip datulės kauliukas, sveriantis ketvirtį raudonojo auksino“ (*wyszedł ze mnie kamień iako pestka*

¹⁴ AGAD. AR, dz. XI, nr. 154, p. 587–588.

¹⁵ Ibid., p. 2325.

¹⁶ Pavyzdžiui, 1753 m. vasario 8 d. rašė, kad „siaubingai skauda skrandį“ (*strasznie na żołądek choruię*), AGAD. AR, dz. VI, nr. II 80 a, p. 1895.

¹⁷ AGAD. AR, dz. VI, nr. II 80 a, p. 1317.

dachtylowa, wazący cwierc czerwonego złotego)¹⁸. 1753 m. kovo 30 d. po stipraus priepuolio pasišalino „keletas akmenų“ (*kilka kamieni*)¹⁹.

II. 1750 m. spalį kunigaikštis pradėjo skųstis **dantų skausmu**. Po kelių dienų, spalio 5 d., buvo ištrauktas vienas dantis²⁰. Spalio 17 d. buvo atlikta dantenu operacija (*w gębie skarifikacya na dziąsłach y incizye czynili*)²¹. Operacija buvo pakartota po 3 dienų²². Po 3 dienų buvo atlikta dar viena operacija, kurios metu iš **žandikaulio kairiosios pusės** buvo pašalintas kaulo gabalas, o kitas įstumtas giliau (*operacye w gębie czynili, kość iedną z szczęki lewey wyieli, a drugą glębiey wbili*)²³. Spalio 27 d. iš tos pačios žandikaulio pusės buvo pašalintas dar vienas nedidelis gabaliukas kaulo (*kosteczkę małą wyieli*)²⁴. Spalio 30 d. pašalinti dar du gabaliukai kaulo (*dwie kosteczki wyieli*)²⁵. Dar du kaulo gabaliukai pašalinti „iš dantenu“ lapkričio 3 d. (*dwie kosteczki wyieli z dziąsł moich*)²⁶. Lapkričio 9 d. ištrauktas dar vienas dantis, taip pat pašalinti keli gabaliukai kaulo (*ząb wyrwali mnie, y kosci znowu poruszyli*)²⁷. Lapkričio 17 d. ištrauktas ir trečias dantis, o po dviejų dienų teko pašalinti dar vieną gabaliuką žandikaulio (*mnie się kość wyrznela*)²⁸.

2. Dar reikšmingesnės tapatybės patvirtinimui yra Mykolo Kazimiero patirtos traumos. Daug keliaudamas ir aktyviai medžiodamas, „Žuvelė“ buvo ne kartą nukritęs nuo žirgo. Pavyzdžiui, 1743 m. gegužę, po vieno iš pasijodinėjimų jis pirtyje kaitino „sumuštus kaulus“ (*w lazni parzyłem kości moie zamordowane*)²⁹. Vis dėlto rimčiausią traumą kunigaikštis patyrė 1758 m. rugpjūčio 22 d., kai nukritęs nuo žirgo šonu trenkėsi į akmenį ir išilgai susilaužė **dešinę ranką** bei stipriai susitrenkė alkūnę ir šoną (*dało się nam wiedzieć z opatrzenia doktorow y cerulikow, iż ręka prawa j(ego mości) w(ielebgnego) x(ię)cia i(ego) m(oś)c(i) w kamieniu była wzdłuż złamana, sam zaś łokieć y bok prawy srodze stłuczony*)³⁰.

C. Mirties priežastis lieka nežinoma. Išrašė iš Nesvyžiaus parapinės Dievo Kūno bažnyčios mirties metrikų knygos nurodoma tik tiksli mirties data ir vieta 1762 m. gegužės 22 d. 8 valandą ryto Radvilų rūmuose Vilniuje (*Mortus in Palatio Vilnensi Anno 1762 die 22. Maii hora 8. ante meridiem*)³¹.

---

¹⁸ Ibid., p. 1664.

¹⁹ Ibid., p. 1904.

²⁰ Ibid., p. 1751.

²¹ Ibid., p. 1753–1754.

²² Ibid., p. 1754.

²³ Ibid., p. 1754–1755.

²⁴ Ibid., p. 1755.

²⁵ Ibid.

²⁶ Ibid., p. 1756.

²⁷ Ibid., p. 1757.

²⁸ Ibid., p. 1759.

²⁹ AGAD. AR, dz. VI, nr. II 80 a, p. 1246.

³⁰ Ibid., p. 2155.

³¹ AGAD. AR, dz. XI, nr. 144, p. 123.

D. Į Nesvyžiaus bažnyčioje esančią kriptą (*ad tumulum patrum in Ecclesiam Nesvisien(sem) Soc(ietatis) Jesu*) perkeltas 1763 m. gegužės 18 d.³²

Baltojo erelio, Šv. Andriejaus, Šv. Huberto ordinų kavaliarius.

Kaip matyti iš laidotuvių išlaidų registro, už sarkofago pagaminimą (*za robotę truny*) buvo sumokėta 3735 auks.³³

Nr. 14. Mikalojus XVI Kristupas Radvila

A. 1695 m. rugpjūčio 14 d. – 1715 m. birželio 2 d., **19 metų**.

B. Nei tėvo Karolio Stanislovo laiškuose³⁴ ar kituose šaltiniuose³⁵, nei istoriografijoje³⁶ nieko neužsimenama apie kunigaikščio sveikatos problemas, persirgtas ligas ar patirtas traumas.

C. Mirties priežastis nežinoma, nepanašu, kad būtų išlikęs ir išrašas iš Bialos pranciškonų reformatų vienuolyno mirties metrikų knygos (jei tokia apskritai buvo).

D. Nėra jokių duomenų apie jo palaidojimo aplinkybes. Žinoma tik tiek, kad 1715 m. buvo palaidotas Bialos reformatų vienuolyno bažnyčioje ir buvo perkeltas į Nesvyžių po kriptos atnaujinimo 1749 m. vasarą³⁷.

Nr. 15. Jeronimas Florijonas Radvila

A. 1715 m. gegužės 4 d. – 1760 m. gegužės 17 d., **45 metai**.

B. I. Trumpai rašytame Jeronimo Florijono dienoraštyje iš esmės nesama aktualių duomenų apie kunigaikščio sveikatos būklę: dažniausiai tik užsimenama, kad, pavyzdžiui, kankino dideli galvos skausmai³⁸, migrena³⁹ ar „karštinės“⁴⁰. Kaip ir brolis Mykolas Kazimieras, Jeronimas Florijonas turėjo problemų ir su **inkstų akmenimis**⁴¹.

³² Ibid.

³³ Ibid., p. 130.

³⁴ AGAD. AR, dz. IV, nr. 234–239.

³⁵ AGAD. AR, dz. XI, nr. 134 – Mikalojaus XVI Kristupo bylą sudaro vos vienas dokumentas, kuriuo jis 1710 m. paskiriamas Petihorsko vėliavininku.

³⁶ Kotlubaj E., *Galerja nieświeżska portretów Radziwiłłowskich*, Wilno, 1857, s. 421–422; Karkucińska W., *op. cit.*, s. 369.

³⁷ AGAD. AR, dz. VI, nr. II 80 a, p. 2269.

³⁸ AGAD. AR, dz. VI, nr. II 81, l. 18, 36, 142, 196, 232 (tąkart galvos skausmas buvęs toks didelis, kad „daugiau nebesitikėjau gyventi“ (*żem więcey iusz się żyć niespodziewał*)).

³⁹ Ibid., l. 26, 159, 166v.

⁴⁰ Ibid., l. 47.

⁴¹ Ibid., l. 36.

Itin daug klausimų kelia Jeronimo Florijono byloje esantis dokumentas „Medikų pasitarimas, arba prognozė dėl besitęsiančios gonorėjos“ (*Consilium medicum, vel magis prognosis in casu gonorrhoeae venereae pertinacionis*), datuojamas maždaug 1742 m.⁴² Nors jame tik aptakiai kalbama apie šia liga sergantį „jauną kilmingą vyrą“ (*vir juvenis nobilis*) ir niekur tiesiogiai neimplikuojama, kad tai yra būtent Jeronimas Florijonas, vis dėlto tai, kad šis 5 puslapių dokumentas atsidūrė būtent jo byloje, užuominos apie „užkrečiamą kunigaikščio ligą“ (*morbis principis infectiosus*)⁴³ gydytojų tarpusavio susirašinėjime⁴⁴, taip pat receptai vaistams ir gydymo aprašymai, kuriuose vertinama išsiskyrusios „materijos“ spalva ir kitos savybės⁴⁵, leidžia pagrįstai kelti versiją, kad kunigaikštis, būdamas 26 metų amžiaus (taigi atitikdamas ir „jauno kilmingo vyro“ apibūdinimą) sirgo **gonorėja**. Archyvistai šiuos dokumentus tiesiogiai susiejo su Jeronimu Florijonu, vis dėlto šią hipotezę galutinai gali patvirtinti tik jo palaikų mėginių tyrimai.

2. Šaltiniuose nepavyko aptikti patikimų duomenų apie Jeronimo Florijono patirtas traumas, nors aktyvus gyvenimo būdas, karo tarnyba ir kelionės neabejotinai galėjo padidinti jų riziką.

C. Mirties priežastis lieka nežinoma. Mykolo Kazimiero dienoraštyje tik nurodoma, kad Jeronimas Florijonas mirė Bialoje 1760 m. gegužės 17 d. 11 valandą ryto⁴⁶. Mirties priežastis nenurodyta ir išrašė iš mirties metrikų knygos⁴⁷. Neidentifikuoto dvasininko rašytame paskutiniųjų kunigaikščio gyvenimo valandų ir mirties aprašyme (*Informacya względem śmierci Jasnje Oświeconego Xiążęcia J(ego)m(o)ści Chorążego W(ielkiego) W(ielkiego) X(ięstwa) L(itewskiego)*) užsimenama tik tiek, kad Jeronimo Florijono sveikata prieš pat mirtį buvusi labai silpna (*go widział dużo słabego*), tačiau tikslesnė mirties priežastis nenurodoma⁴⁸. Tai leidžia paneigti istoriografijoje išsakytą nuomonę, jog kunigaikštis staigiai mirė mišių metu nuo apopleksijos⁴⁹.

D. Iš pradžių mirusiojo kūnas buvo Bialoje, tačiau jau tų pačių metų liepos pradžioje Mykolo Kazimiero iniciatyva buvo pervežtas į Nesvyžių ir palaidotas Dievo Kūno bažnyčios kriptoje⁵⁰.

⁴² AGAD. AR, dz. XI, nr. 138, p. 174–180.

⁴³ Terminas *morbis contagiosus* arba *infectiosus* anktyvaisiais naujaisiais laikais funkcionavo kaip eufemizmas, kuriuo būdavo įvardijamos įvairios venerinės ligos (sifilis, gonorėja ir t. t.).

⁴⁴ Ibid., p. 198.

⁴⁵ Ibid., p. 183–193.

⁴⁶ AGAD. AR, dz. VI, nr. II 80 a, p. 2265.

⁴⁷ AGAD. AR, dz. XI, nr. 139, p. 93.

⁴⁸ Ibid., p. 95.

⁴⁹ Bartoszewicz K., *Radziwillowie*, Warszawa, 1927, s. 117.

⁵⁰ AGAD. AR, dz. VI, nr. II 80 a, p. 2269.

Baltojo erelio ordino kavalierius.

Nr. 17. Pranciška Uršulė Višnioveckytė Radvilienė

a. 1705 m. vasario 13 d. – 1753 m. gegužės 23 d., **48 metai**.

b. 1. Iš Mykolo Kazimiero dienoraščio ir laiškų aiškėja, kad Pranciškos Uršulės sveikata nuo pat jų santuokos pradžios buvo itin silpna. Be kone kasdienio „silpnumo“ (*slabość*) minimi ir kiti sveikatos sutrikimai – karščiavimas, kosulys ir kt. Kunigaikštienė patyrė ir ne vieną persileidimą (sėkmingai gimė ir kiek ilgiau gyveno tik 4 vaikai). Dvaro gydytojas J. M. Plentzas 1752 m. spalio 6 d. laiške „Žuvelei“ rašė ir apie silpnus kunigaikštienės nervus (*Nerven*), ją kankinančius spazmus (*Spasmi*) ir apopleksiją (*Apoplexia*)⁵¹.

Šių tyrimų kontekste kiek reikšmingesni gali būti tik duomenys apie tai, kad dar būdama visai jauna Pranciška Uršulė sirgo **sunkia artrito forma**. 1731 m. vasario 9 d. dienoraštyje Mykolas Kazimieras

rašė: „Mano žmona labai silpna, o tas silpnumas [dėl to], kad sunkus artritas ją per sąnarius kamuoja“ (*Żona moia barzo słaba, a ta słabość, że ją artritisa waga ciężko po członkach dreczi*)⁵².

2. Nėra duomenų apie jos patirtas traumas.

c. Pranciškos Uršulės mirties priežastis nėra aiški. Kelios dienos iki jos mirties, gegužės 20 d., Mykolas Kazimieras dienoraštyje parašė tik tiek: „mano žmona mirtinai susirgo“ (*żona moja lethaliter zachorowała*)⁵³. Kunigaikštienė mirė gegužės 23 d. septintą valandą (vakaro?), „būdama sąmoninga iki pat paskutinio momento“ (*przy wszelkiej reflexyi była do ostatniego momentu*)⁵⁴. Apie mirties priežastį neužsimenama ir gegužės 28 d. „Žuvelės“ laiške Lucko vyskupui augziliarui Liudvikui Ignotui Ricauour⁵⁵.

d. Pranciška Uršulė buvo palaidota variniame karste, kuris buvo nupirktas Gdanske (*do Gdanska po trumnę dla żony moiej, ażeby tam miedzianą sporządził*)⁵⁶. Nesvyžiaus bažnyčios kriptoje palaidota tų pačių metų rugsėjo 3 d.⁵⁷

⁵¹ AGAD. AR, dz. V, nr. 11859, l. 3–3v.

⁵² AGAD. AR, dz. VI, nr. II 80 a, p. 419.

⁵³ Ibid., p. 1911.

⁵⁴ Ibid., p. 1912.

⁵⁵ AGAD. AR, dz. IV, nr. 451, p. 48–49.

⁵⁶ AGAD. AR, dz. VI, nr. II 80 a, p. 1915.

⁵⁷ Ibid., p. 1925.

Kunigaikštienė turėjo labai glaudų ryšį su elgetaujaniais ordiniais – dominikonais ir pranciškonais. Jos netikra sesuo (motinos duktė iš pirmosios santuokos) buvo Lvovo dominikonių vienuolyno vyresnioji, tame pačiame vienuolyne gyveno ir našle tapusi jos motina⁵⁸. Tuo tarpu su įvairiomis pranciškonų ordino atšakomis siejo tiek dvasinis ryšys per krikšto vardą, tiek ir šeimos pamaldumo tendencijos: neatsitiktinai po mirties po savaitę už ją turėjo melstis 1. bernardinai, 2. dominikonai, o tik paskui kitų ordinų vienuoliai⁵⁹. Visa tai leidžia paaiškinti, kodėl ji buvo palaidota su tam tikromis specifinėmis įkapėmis.

Nr. 19. Karolis Stanislovas Radvila-Panie Kochanku

a. 1734 m. vasario 27 d. – 1790 m. lapkričio 21 d., **56 metai.**

b. 1. Duomenys apie Karolio Stanislovo sveikatą itin riboti. Iš tėvo dienoraščio žinoma tik tiek, kad nuo jaunumės dažnokai sirgdavo. Pavyzdžiui, 1751 m. rugpjūtį sirgo sunkia karštine (*na gorączkę ciężko zachorował*)⁶⁰. Šių tyrimų kontekste daugiau reikšmės turi faktas, užfiksuotas išrašė iš Nesvyžiaus Dievo Kūno bažnyčios mirties metrikų knygos. Klebonas nurodė, kad pusantrų metų prieš mirtį Karolio Stanislovo **regėjimas buvo labai nusilpęs** (*anno uno et dimidio ante mortem oculis orbatus fuit*)⁶¹. Iš portretų matyti, kad kunigaikštis buvo nutukęs, todėl galbūt dalinis apakimas buvo susijęs su diabetu.

2. Nėra jokių duomenų apie Karolio Stanislovo patirtas traumas.

c. Tikslī mirties priežastis lieka nežinoma.

d. Baltojo erelio, Šv. Huberto, Šv. Andriejaus, Šv. Aleksandro Nevskio, Juodojo erelio ordinų kavaliarius.

---

⁵⁸ Ibid., p. 1253.

⁵⁹ Ibid., p. 1913–1914.

⁶⁰ Ibid., p. 1805.

⁶¹ AGAD. AR, dz. XI, nr. 170, p. 282.

Duomenys apie kriptos pertvarkymą ir kitus palaidojimus

Nuoseklus Mykolo Kazimiero dienoraščio tyrimas leido išsiaiškinti papildomų detalių ne tik apie tiriamų individų sveikatos būklę ar mirties aplinkybes, bet ir apie kriptos pertvarkymą, kurio iniciatoriumi buvo pats „Žuvelė“. Kriptos pertvarkymas buvo užbaigtas 1749 m. birželio 17 d.: „Laikytos iškilmingos pamaldos ir visų kunigaikščių protėvių ir mano tėvų ir geradarių kūnus pernešėme į naują rūšį (*do nowego przenieslismy sklepu*) [...]“⁶². Tai, kad kalbama apie „pernešimą“, neabejotinai rodo, jog pertvarkos metu kūnai bent jau kurį laiką buvo laikomi kitose bažnyčios erdvėse.

Taip pat dienoraštyje užfiksuota, kad **Leonas Mykolas Radvila** (1722–1751), palaidotas kriptoje, septynerius metus kentėjo nuo epilepsijos, kuri esą buvusi ir jo staigios mirties priežastis (*od 7. lat cierpiał S. Walentego chorobę y na końcu niespodziewania go ubiła*)⁶³.

Prieš mirtį Mykolo Kazimiero ir Jeronimo Florijono motinos **Onos Kotrynos Sanguškaitės Radvilienės** (1676–1746) dešinė kūno pusė buvo paralyžiuota⁶⁴.

---

⁶² AGAD. AR, dz. VI, nr. II 80 a, p. 1663.

⁶³ Ibid., p. 1780–1781.

⁶⁴ Karkucińska W., *op. cit.*, s. 32.

Rezultatai

Šaltinių (dienoraščių, laiškų ir kt.), saugomų Vyriausiajame senųjų aktų archyve Varšuvoje, tyrimas leido papildyti 2016 m. surinktus duomenis apie tiriamų individų sveikatos būklę, mirties priežastis ir palaidojimo aplinkybes. Svarbu pastebėti, kad visais atvejais, išskyrus Mikalojaus XVI Kristupo, apie kurio trumpą gyvenimą apskritai žinoma labai nedaug, šaltiniuose pavyko surasti duomenų apie ligas ir traumas, kurios paliko ar bent jau galėjo palikti vienokių ar kitokių pėdsakų palaikuose (Mykolo Kazimiero lūžusi ranka, operuotas žandikaulis ir inkstų akmenys, Jeronimo Florijono inkstų akmenys ir įtariama gonorėja, Pranciškos Uršulės artritas, Karolio Stanislovo įtariamas diabetas). Šių duomenų sugretinimas su antropologiniais duomenimis leistų įtikinimai pagrįsti, kad šiems individams priskiriamuose sarkofaguose išties yra jų palaikai. Žinoma, reikia turėti omenyje ir tai, kad tirti šaltiniai visgi yra riboti, todėl daugeliu atvejų mirties priežastys, persirgtų ligų padariniai ir kiti antropologiniams tyrimams reikšmingi duomenys lieka nežinomi.

Tyrimo metu buvo surinkta papildomų duomenų tiek apie kriptos pertvarkymą, kuris baigėsi 1749 m. vasarą, tiek apie Radvilų, kurie buvo iki tol palaidoti kitose bažnyčiose, kūnų perkėlimą į bendrą visų šios šakos Radvilų kriptą. Taigi šie duomenys sudaro galimybes atkelti, kaip ir kada keitėsi ne tik kriptos išplanavimas, bet ir jos „turinys“.

Šaltiniai ir literatūra

Šaltiniai

Archiwum Główne Akt Dawnych. Archiwum Warszawskie Radziwiłłów (Varšuva)

dz. IV, nr. 234–239, 378–381, 396, 441, 450–451, 468–470.

dz. V, nr. 11859, 16890.

dz. VI, nr. II 79, II 80 a, II 81.

dz. XI, nr. 134, 138, 139, 144, 154, 170.

Literatūra

Bartoszewicz K., *Radziwiłłowie*, Warszawa, 1927.

Karkucińska W., *Anna z Sanguszków Radziwiłłowa (1676–1746): Działalność gospodarcza i mecenat*, Warszawa, 2000.

Kołubaj E., *Galerja nieświeżska portretów Radziwiłłowskich*, Wilno, 1857.

Zuba K., „Chirurdzy, felczery i cyrulicy w dobrach Radziwiłłów linii nieświeskiej w XVIII w.“, *Medycyna Nowożytna*, t. 6, nr. 1, 1999, s. 77–104.

Zuba K., „O tym jak „Rybeńkę” leczono: kuracje i zabiegi medyczne Michała Kazimierza Radziwiłła (1702–1762)”, *Medycyna Nowożytna*, t. 8, nr. 1, 2001, s. 89–110.

Zuba K., „Michał Kazimierz Radziwiłł (1702–1762) – portret psychofizyczny”, *Medycyna Nowożytna*, t. 9, nr. 1, 2002, s. 53–84.